

Türkmenistanyň Prezidenti Serdar BERDIMUHAMEDOW:
– GOÝ, GARAŞSYZ DÖWLETIMIZIŇ DÜNYÄDÄKI AT-ABRAÝY
MUNDAN BEÝLÄK-DE BELENT BOLSUN!
ÝAŞASYN GARAŞSYZ, HEMIŞELIK BITARAP TÜRKMENISTAN!

BERKARAR DÖWLETIŇ TÄZE EÝÝAMYNÝŇ GALKYNYŞY: DÖWLET ADAM ÜÇINDIR!

MALIÝEÇI

ESASLANDYRYJYSY — TÜRKMEN DÖWLET MALIÝE INSTITUTY

Aýlyk gazet. 10 (44). 2026-njy ýylyň 12-nji oktyabry. Duşenbe.

Prezidentiniň ýurdumyzy 2022 – 2028-nji ýyllarda durmuş-ykdysady taýdan ösdürmegiň Maksatnamasy», «Türkmenistanyň Prezidentiniň obalaryň, şäherçeleriň, etraplardaky şäherleriň we etrap merkezleriniň ilatynyň ýaşaýyş-durmuş şertlerini özgertmek boýunça 2028-nji ýyla çenli döwür üçin rejelenen görnüşdäki Milli maksatnamasy» esasynda milli ykdysadyýetimiz yzygiderli ösdürilýär.

Türkmen halkynyň Milli Lideri, Türkmenistanyň Halk Maslahatynyň Başlygy Gahryman Arkadagymyzyň beýik başlangyçlary bilen ykdysadyýetimizi kämilleşdirmäge aýratyn üns berilýär. Halkymyzyň durmuş taýdan goraglylygyny berkitmek we ýaşaýyş-durmuş şertlerini has-da gowulandyrmak maksady bilen, iri taslamalar durmuşa geçirilýär. Raýatlarymyzyň döwrebap şertlerde ýaşamagy, zähmet çekmegi we dynç almagy üçin durmuş amatlyklaryny özünde jemleýän täze, döwrebap obalar, şäherçeler hem-de şäherler gurulýar. Telekeçilik işini ösdürmek we kämilleşdirmek boýunça netijeli işler durmuşa geçirilýär. Ýurdumyza karz, salgyt we nyrh gurallary netijeli utgaşdyrylyp, ykdysady durnuklylygy saklamaga uly orun berilýär. Bank ulgamyna sanly tehnologiýalary ornaşdyrmak, milli töleg ulgamyny yzygiderli kämilleşdirmek boýunça özgertmeler dowam etdirilýär.

Döwletimizde raýatlarymyzyň hal-ýagdaýyny ýokarlandyrmak üçin dürli ugurlarda goldawlar we ýeňillikler üpjün edilýär. Ýurdumyza mätäçlik çekýän raýatlar üçin döwlet serişdeleriniň hasabyna ähli amatlyklary bolan ýaşaýyş jaýlary gurlup, goşmaça durmuş ýeňillikleri döredilýär. Biziň önümizde goýýan esasy wezipämiz geljekki ýyllarda täze durmuş-ykdysady ösüşi gazanmakdan ybaratdyr. Şoňa görä-de, biz geljekde hem milli ykdysadyýetimizi ösdürmek, ilatynyň ýaşaýyş derejesini ýokarlandyrmak üçin ähli tagallalary eders.

Hormatly adamlar!

Y k d y s a d y ý e t i m i z i Ň pudaklarynda önümçiligiň yzygiderli artdyrylmagy netijesinde, ýurdumyzyň jemi içerki önüminiň ösüş depginini bellenen derejede saklanýar. Şu ýylyň ahyryna çenli ýurdumyzyň jemi içerki önüminiň

ösüş depgininiň 6,3 göterim derejesinde bolmagyna garaşylýar. Ýurdumyzyň maliýe bazaryny yzygiderli kämilleşdirmäge döwlet derejesinde uly ähmiýet berýäris. «Türkmenistanyň zähmet bazaryny 2030-njy ýyla çenli ösdürmegiň Konsepsiýasy» esasynda ilatynyň iş bilen üpjünçiligini kämilleşdirmäge hem uly üns berilýär. Täze kärhanalary gurmagyň we bar bolanlaryň durkuny täzelemegiň hasabyna ýurdumyz boýunça şu ýylyň ahyryna çenli täze döredilen iş orunlarynyň sany 5 müň 300-e golaý bolar. Biz «Türkmenistanyň zähmet bazaryny 2030-njy ýyla çenli ösdürmegiň Konsepsiýasy» esasynda ilatymyzyň iş üpjünçiligini has-da kämilleşdirmek boýunça alyp barýan işlerimizi dowam eders.

Hormatly mejlise gatnaşyjylar!

Biziň alyp barýan maýa goýum syýasatymyz ykdysadyýetimizi depginli ösdürmegiň möhüm şertidir. Ýurdumyzda maýa goýum taslamalary üstünlikli durmuşa geçirilýär. Bu bolsa ýurdumyzyň ykdysady kuwwatyny yzygiderli berkidýär. «Türkmenistany 2026-njy ýylda durmuş-ykdysady taýdan ösdürmegiň we maýa goýum Maksatnamasy» esasynda ýurdumyzy ösdürmek üçin şu ýylyň ahyryna çenli 41 milliard 200 million manatdan gowrak möçberde düýpli maýa goýumlar özleşdiriler. Bu bolsa täze önümçilik we medeni-durmuş maksatly desgalary gurmaga hem-de döwrebaplaşdyrmaga şert döredýär. Ýurdumyzy mundan beýläk-de ösdürmek boýunça göz önünde tutulan wezipeleri geljek ýyl hem üstünlikli ýerine ýetirmek üçin, «Türkmenistany 2027-nji ýylda durmuş-ykdysady taýdan ösdürmegiň we maýa goýum Maksatnamasyny» işläp taýýarlamagy tabşyrýaryn.

Hormatly mejlise gatnaşyjylar!

Milli ykdysadyýetimiziň ýokary depginli ösüşi ýurdumyzyň býujet girdejilerini yzygiderli artdyrmaga mümkinçilik berýär. Şunuň bilen baglylykda, şu ýyl ýurdumyzyň baş maliýe meýilnamasýndan bilimi, saglygy goraýyşy, medeniýeti ösdürmäge, önümçilik we durmuş-medeni maksatly desgalaryň gurluşygyna köp möçberde serişdeler gönükdirildi. Bu serişdelerden önümçilik maksatly desgalaryň gurluşygyna maýa goýumlaryň umumy 2»

Türkmenistanyň Prezidenti Serdar Berdimuhamedowyň Türkmenistanyň Halk Maslahatynyň mejlisindäki Ç Y K Y Ş Y

(Aşgabat şäheri, 2026-njy ýylyň 23-nji sentýabry)

Eziz watandaşlar!
Hormatly Halk Maslahatynyň
mejlisine gatnaşyjylar!

Berkarar döwletiň täze eýýamynyň Galkynyşy döwründe Türkmenistanyň Garaşsyzlyk baýramyny giňden we dabaraly ýagdaýda belläp geçýäris. Sizi we mähriban halkymyzy mukaddes Garaşsyzlygymyzyň 35 ýyllyk baýramy bilen tüýs ýürekden gutlaýaryn. Siziň ähliňize berk jan saglygyny, bagtyýar durmuşy we alyp barýan işleriňizde uly üstünlikleri arzuw edýärim.

Hormatly mejlise gatnaşyjylar!

«Garaşsyz, baky Bitarap Türkmenistan – bedew batly at-myraýyň mekany» diýlip atlandyrylan 2026-njy ýyl eziz Watanymyzy mundan beýläk-

de ösdürmekde möhüm ähmiýete eýe boldy. Kabul eden maksatnamalarymyzy üstünlikli durmuşa geçirmek bilen, ýurdumyzy durmuş-ykdysady taýdan ösdürmek boýunça netijeli işler alnyp barylýar. Biz şu gün Türkmenistanyň Halk Maslahatynyň mejlisini geçirmek bilen, Garaşsyz döwletimizi mundan beýläk-de ösdürmekde öňde duran wezipeleri kesgitläris. Bu wezipeleri üstünlikli durmuşa geçirmek maksady bilen, möhüm ähmiýetli resminamalary kabul eders.

Hormatly mejlise gatnaşyjylar!

«Berkarar döwletiň täze eýýamynyň Galkynyşy: Türkmenistany 2022 – 2052-nji ýyllarda durmuş-ykdysady taýdan ösdürmegiň Milli Maksatnamasy», «Türkmenistanyň

Türkmenistanyň Prezidenti Serdar Berdimuhamedowyň Türkmenistanyň Halk Maslahatynyň mejlisindäki Ç Y K Y Ş Y

(Aşgabat şäheri, 2026-njy ýylyň 23-nji sentýabry)

«1 möçberiniň 68,5 göterimi, medeni-durmuş maksatly desgalaryň gurluşygy üçin hem 31,5 göterimi goýberildi.

Ykdysadyýeti özgertmek, innowasion ösüşi gazanmak, şeýle hem hususy pudagyň paýyny giňeltmek arkaly býujetiň girdejileri artdyryldy. Geljekde hem ýurdumyzy ykdysady we senagat taýdan ösdürmek boýunça alyp barýan işlerimizi dowam ederis. Bu durmuş-ykdysady strategiýamyzyň baş maksady bolup durýar.

Eziz watandaşlar!

Ýurdumyzda nebitgaz toplumynyň işini dünýäniň soňky gazananlary esasynda döwrebaplaşdyrmak möhüm wezipeleriň biri bolup durýar. Uglewodorod serişdelerini gazyp almak, gaýtadan işlemek we eksport etmek, täze ýataklary özleşdirmek boýunça giň gerimli taslamalary durmuşa geçirmek işleri maksatnamalaýyn alnyp barylýar.

Häzirki wagtda Türkmenistan – Owganystan – Pakistan – Hindistan gaz geçirijisiniň Arkadagyň ak ýoly bilen Serhetabat – Hyrat gaz geçirijisiniň gurluşygy, Türkmenbaşydaky nebiti gaýtadan işleýän zawodlar toplumynda täze desgalaryň gurluşyklary ýokary depginde dowam etdirilýär. Şeýle hem Seydiniň nebiti gaýtadan işleýän zawodyny döwrebaplaşdyrmak boýunça netijeli işler alnyp barylýar.

Dünýäde iri gaz ýataklarynyň biri bolan «Galkynyş» gaz kânini tapgyrlylyk esasynda özleşdirmek işleri üstünlikli durmuşa geçirilýär. Bu gaz kâniniň yzygiderli özleşdirilmegi ýurdumyzy senagatlaşdyrmakda we dünýäniň iri gaz döwleti hökmünde ornuny berkitmekde uly mümkinçilikleri açýar. Şu ýyl Gahryman Arkadagymyzyň gatnaşmagynda «Galkynyş» gaz kânini özleşdirmegiň dördünji tapgyryna – ýylda harytlyk gazyň 10 milliard kub metrini öndürmäge niýetlenen döwrebap zawodyň gurluşygyna badalga berildi. Bu ýerde ýakyn geljekde 1 müňden gowrak täze iş orny dörediler. Bu taryhy taslamanyň doly durmuşa geçirilmegi ýurdumyzda öndürilýän uglewodorod serişdeleriniň eksport möçberlerini artdyrmaga we olary ygtybarly ibermäge mümkinçilik berer. Umuman, «Galkynyş» gaz kâniniň 4-nji tapgyrynyň özleşdirilmegi we Mary welaýatynyň Ýolöten etrabynda täze, döwrebap şäherçäniň düýbünüň tutulmagy ýurdumyzyň energetika we durmuş syýasatynyň iň iri taslamalarynyň biridir.

Hormatly adamlar!

Ýurdumyzda innowasion önümçilikleri döretmek maksady bilen, gurluşyk we senagat toplumynyň işi yzygiderli kämilleşdirilýär. Senagat we durmuş maksatly desgalaryň gurluşygy giň gerim bilen alnyp barylýar. Gurluşyk materiallary pudagynda dürli görnüşli önümleri öndürmegiň möçberleri hem-de görnüşleri yzygiderli artdyrylýar. Şu ýyl Lebap welaýatynyň Köýtendag etrabynda gurluşyk garyndylaryny hem-de gipsokarton önümlerini öndürýän döwrebap kärhanany işe girizip, gurluşyk

pudagyň binýadyny has-da berkideris.

Himiýa senagatynda täze önümçilikleri döretmek boýunça hem netijeli işler

Türkmenabat ýokary tizlikli awtomobil ýolunyň Mary – Türkmenabat bölegi açylyp ulanmaga berildi. Häzirki wagtda

Şu ýyl Aşgabat şäherinde täze, döwrebap ýaşayş jaý toplumlary dabaraly ýagdaýda açylyp ulanmaga berler. Şu ýyl Balkan

durmuşa geçirilýär. Şu ýyl himiýa senagatynyň işgärleri üçin Balkan welaýatynyň Türkmenbaşy etrabyňyň Guwlymayak şäherçesinde ýaşayş jaýlar we binalar toplumyny dabaraly ýagdaýda açyp ulanmaga bereris.

Häzirki wagtda Balkan welaýatynyň Türkmenbaşy etrabynda karbamid öndürýän toplumyň, Lebap welaýatynyň Türkmenabat şäherindäki himiýa zawodynyň düzüminde mineral dökünleri öndürýän toplumyň gurluşygy alnyp barylýar. Şeýle hem ýurdumyzyň Daşoguz welaýatynyň Garaşsyzlyk etrabynda azotly dökünleri öndürýän täze döwrebap toplumy, Balkan welaýatynyň «Balkanabat» ýod zawodunda tehniki ýod we brom hem-de tehniki uglerod öndürýän täze önümçilik desgalaryny, «Guwlyduz» kärhanasynda dürli görnüşli duzlary öndürýän önümhanany gurmak meýilleşdirilýär.

Daşary ýurtlara elektrik energiýasyny ygtybarly ibermek, içerki sarp edijileri elektrik energiýasy bilen bökdençsiz üpjün etmek boýunça netijeli işler durmuşa geçirilýär. Şu ýyl Balkan welaýatynyň Gyzylybat etrabynda döwrebap köpugurly Gün we ýel elektrik stansiýasynyň ulanmaga berilmegi energetika pudagyň mümkinçiliklerini has-da artdyrrar. Häzirki wagtda Balkan welaýatynyň Türkmenbaşy etrabyňyň çäginde utgaşykly dolanyşykda işleýän elektrik stansiýasynyň gurluşygy ýokary depginde alnyp barylýar.

A w t o m o b i l ý o l l a r y n y döwrebaplaşdyrmak we olaryň dünýä standartlaryna gabat gelmegi üçin pudagyň maddy-enjamlaýyn binýady yzygiderli berkidilýär. Döwlet ähmiýetli awtomobil ýollaryny gurmak boýunça hem netijeli işler durmuşa geçirilýär. Şu ýyl umumy uzynlygy 600 kilometr bolan Aşgabat –

Türkmenbaşy – Garabogaz – Gazagystan serhedi awtomobil ýolunyň gurluşygy ýokary depginde alnyp barylýar. Şeýle hem şu ýyl biz möhüm ähmiýeti bolan Aşgabat – Daşoguz awtomobil ýolunyň durkuny täzelemek işine badalga bermegi meýilleşdirýäris.

Umuman Türkmenistanda amala aşyrylýan özgertmeler ýurdumyzy öndebaryjy senagat we ýokary tehnologiýaly önümçilik merkezine öwürmegi maksat edinýär.

Eziz watandaşlar!

Häzirki wagtda Türkmenistan kuwwatly senagat döwletine öwrüldi. Ýurdumyzyň ösen senagaty ykdysady we durnukly ösüşi üpjün edýär. Ýurdumyzy senagat taýdan ösen döwlete öwürmek boýunça alnyp barylýan işleri mundan beýläk-de dowam etmek maksady bilen, «Türkmenistany senagat taýdan ösdürmegiň 2030 – 2045-nji ýyllar üçin Milli strategiýasynyň» kabul edilmegi döwrüň talaby bolup durýar.

Hormatly adamlar!

Biziňalypbaryandurmuşsyýasatymyzyň netijesinde ýurdumyzyň welaýatlaryny, Aşgabat we Arkadag şäherlerini ösdürmek boýunça netijeli işler alnyp barylýar. Gahryman Arkadagymyzyň başlangyjy bilen, ýurdumyzyň taryhynda ilkinji gurlan «akyly» şäher – Arkadag şäheri abadan hem bagtyýar durmuşymyzyň görkezijisi bolup durýar. Häzirki wagtda Arkadag şäheriniň gurluşygynyň ikinji tapgyry alnyp barylýar. Gahryman Arkadagymyzyň belleýşi ýaly, biz geljekde hem «akyly» şäherleri döretmek ugrunda netijeli iş alyp bararys.

Hormatly adamlar!

Üstünliklere beslenýän ýylymyzda Mary welaýatynyň Ýolöten etrabynda 4 müň 500 hojalyga niýetlenen täze, döwrebap şäherçäniň gurluşygyna badalga berildi.

welaýatynyň Gyzylybat etrabynda açylyp ulanmaga beriljek döwrebap obada hem bagtyýar raýatlarymyzyň ýaşamagy üçin ähli amatly şertler dörediler. Bularyň ählisi mähriban halkymyzyň abadançylygy üçin durmuşa geçirilýän işleriň üstünliklere beslenýändigini görkezýär. Bu üstünlikler biziň alyp barýan syýasatymyzyň netijesidir, ýagny «Watan diňe halky bilen Watandyr! Döwlet diňe halky bilen döwletdir!».

Hormatly mejlise gatnaşyjylar!

Oba hojalyk pudagynda azyk howpsuzlygyny berkitmek, gaýtadan işleýän ýeňil senagaty çig mal bilen üpjün etmek we önümçiligiň netijeliligini ýokarlandyrmak boýunça netijeli işler alnyp barylýar. Şu ýyl Daşoguz welaýatynyň kuwwatlylygy 60 müň tonna senagat pagta çigidini gaýtadan işlemäge we ösümlik ýagyny öndürmäge niýetlenen döwrebap kärhananyň düýbünü tutmak meýilleşdirilýär. Ýurdumyzyň oba hojalyk pudagyňy toplumlaýyn ösdürmegiň çäklerinde pudagyň maddy-enjamlaýyn binýady yzygiderli berkidilýär. Ylmy-barlag institutlary tarapyndan ekerançylyk, maldarçylyk we tohumçylyk babatda düýpli ylmy-barlaglar ýerine ýetirilýär.

Şu ýyl Oba hojalyk ministrliginiň ylmy-barlag institutlarynyň bilelikdäki döwrebap barlaghana binasy hem ulanmaga berler. Täze tehnologiýalary ornaşdyrmak arkaly suwaryş we zeýkeş ulgamlaryny kämilleşdirmek, hereket edýän suwarymly ýerleriň meliorativ ýagdaýyny gowulandyrmak boýunça netijeli işler durmuşa geçirilýär.

Türkmenistan Birleşen Milletler Guramasynyň Azyk we oba hojalyk guramasy bilen netijeli hyzmatdaşlyk alyp barýar. Ýurdumyzda daşky gurşawy aýawly saklamak we ekologiýa

Türkmenistanyň Prezidenti Serdar Berdimuhamedowyň Türkmenistanyň Halk Maslahatynyň mejlisindäki Ç Y K Y Ş Y

(Aşgabat şäheri, 2026-njy ýylyň 23-nji sentýabry)

«abadançylygyny üpjün etmek bilen bagly işlere hem uly ähmiýet berilýär. Diýarymyzy bagy-bossanlyga öwürmekde toplumlaýyn işler alnyp barylýar. Her ýyl ähliahalk bag ekmek çäreleriniň geçirilmegi netijesinde ekologiýa abadançylygy üpjün edilýär.

Hormatly mejlise gatnaşyjylar!

Şu ýyl gallaýy daýhanlarymyz tarapyndan Watan harmanyna 1 million 400 müň tonnadan gowrak bugdaý hasyly tabşyryldy. Bu zähmet üstünligi ýurdumyzyň zähmetsöýer daýhanlarynyň Watanymyzyň Garaşsyzlyk baýramynyň şanly 35 ýyllyk toýuna mynasyp sowgadydyr. Watan önündäki şertnamalaýyn borçnamalaryny ýerine ýetiren ussat gallaýy daýhanlarymyzy gazanan netijeleri bilen tüýs ýürekden gutlaýaryn.

Şu ýyl pagtaýy daýhanlarymyzyň tutanýerli zähmeti bilen, Watan harmanyna 1 million 250 müň tonna «ak altynyň» tabşyrylmany göz önünde tutulýar. Yüpekçilik pudagyny ösdürmek boýunça önde goýlan wezipeler hem netijeli durmuşa geçirilýär. Şu ýyl 2 müň 100 tonnadan gowrak pile öndürildi. Maldarçylyk we guşçylyk pudagy hem ösdürilýär. Gara mallaryň, dowarlaryň, guşlaryň, düýeleriň baş sany yzygiderli artdyrylýar. Biz oba hojalyk pudagynyň işini ylym hem-de ýokary tehnologiýalar esasynda geljekde hem giň gerim bilen ösdürmegi dowam etdireris.

Hormatly adamlar!

Türkmen halky bedewlere aýratyn gadyr goýýan halkdyr. Behişdi bedewlerimiz parahatçylygyň nyşany, toý-baýramlaryň bezegi bolup durýar. Ýurdumyza ahalteke bedewleriniň taryhyny öwrenmek, tohum arassalygyny gorap saklamak boýunça netijeli işler alnyp barylýar. «Garaşsyz, baky Bitarap Türkmenistan — bedew batly at-myraýyň mekany» ýylynda ahalteke bedewlerini we atçylyk sungatyny halkara derejede giňden beýan etmek maksady bilen, ýurdumyza we dünýä döwletlerinde giň gerimli halkara çäreler geçirildi.

Ahalteke bedewlerimiziň baş sanyny artdyrmak we olaryň şan-şöhratyny dünýä ýaýmak işlerini dowam etmek maksady bilen, ahalteke bedew atlarynyň döwlet goragy boýunça Türkmenistanyň Kanunynyň kabul edilmegi bu ugurdaky alyp barýan işlerimizi has-da kämilleşdirmäge ýardam berer.

Eziz watandaşlar!

Ykdysadyýetimiziň öndebaryjy pudaklarynyň biri hem söwda toplumydyr. Ýurdumyza harytlaryň elýeterliligi we bahalaryň durnuklylygy üpjün edilip, söwdanyň hili yzygiderli ýokarlanýar. Bazarlary öz ýurdumyza öndürilen oba hojalyk, azyk we beýleki sarp ediş harytlary bilen boletin üpjün etmek boýunça netijeli işler alnyp barylýar.

«Türkmenistanda öndürildi» diýen haryt nyşanly ýokary hilli önümleri öndürýän täze önümçilikleri döretmäge hem möhüm ähmiýet berilýär. Häzirki wagtda Aşgabat şäherinde döwrebap söwda merkeziniň gurluşygy alnyp barylýar. Şu ýyl paýtagtymyza köp sanly

häzirki zaman söwda we hyzmatlar öýleri açylyp ulanmaga berler. Ýurdumyza we dünýä döwletlerinde geçirilýän halkara sergiler, maslahatlar, işewürlük duşuşyklary söwda hyzmatdaşlygyny berkitmäge ýardam edýär. Biz 2027-nji ýylda Serbiýa Respublikasynda geçiriljek «EKSP — 2027» Bütindünýä sergisine milli sergimiz bilen gatnaşarys.

Hormatly adamlar!

Biz dokma senagatyny döwrebaplaşdyrmak boýunça-da möhüm işleri alyp barýarys. Ýokary hilli dokma önümlerini öndürmek bilen, halkara talaplara laýyk gelýän eksport önümçiligini giňeldýäris. Halkymyzyň meşhur halyçylyk sungatyny ösdürmäge hem aýratyn üns berilýär. Bu ajaýyp sungaty dünýä ýaýmak, yzygiderli kämilleşdirmek üçin zerur işler geçirilýär.

Hormatly mejlise gatnaşyjylar!

Ýurdumyza alnyp barylýan maksatnamalaýyn işleriň netijesinde hususy pudagyň orny yzygiderli ýokarlanýar. Türkmenistanyň Senagatçylar we telekeçiler birleşmesiniň agzalary ýurdumyzyň ösüşine mynasyp goşant goşýarlar. Biz geljekde hem kiçi, orta we irl telekeçiligi ösdürmegi dowam etdireris.

Hormatly adamlar!

Ulag we aragatnaşyk toplumynda giň gerimli maksatnamalaýyn işler durmuşa geçirilýär. Türkmenistanyň kuwwatly ulag-logistika ulgamy ýurdumyz we sebitiň döwletleri üçin ägirt uly ykdysady mümkinçilikleri açýar. Ýurdumyza ulag ulgamynyň geçirijilik ukybyny has-da ýokarlandyrmaga, üstaşyr we halkara yük gatnawlaryny has-da giňeltmäge möhüm ähmiýet berilýär.

Emeli aň tehnologiýalaryny ornaşdyrmak boýunça halkara tejribäni öwrenip, sanly hyzmatlaryň görnüşlerini artdyrmak boýunça degişli işler alnyp barylýar. Türkmenbaşy Halkara deňiz portunyň kuwwatyndan netijeli peýdalanylýp, milli deňiz söwda floty yzygiderli döwrebaplaşdyrylýar.

Şu ýyl «Balkan» gämi gurluşyk we abatlaýyş zawodynda gurlan «Gadamly» atly gury yük gämisiniň ilkinji halkara ýüzüşine ak pata berildi. Biz ýurdumyza ulag we aragatnaşyk toplumyna degişli önümçilik we durmuş maksatly desgalary gurmak, maddy-enjamlaryň binýadyny berkitmek işlerini mundan beýläk hem dowam etdireris.

Hormatly adamlar!

Ýurdumyza milli bilim ulgamyny döwrebaplaşdyrmak boýunça maksatnamalaýyn işler durmuşa geçirilýär. Bu ugurda ýaş nesiller üçin ähli mümkinçilikler döredilýär. Şunuň bilen baglylykda, Gahryman Arkadagymyzyň Arkadag şäheriniň Ruhýet köşgünde Bilimler we talyp ýaşlar günü mynasybetli ýaşlaryň gatnaşmagynda geçen okuw sapagynyň ähmiýetini aýratyn bellemek isleýärim. Hormatly Arkadagymyz ýaşlarymyza öz gymmatly oý-pikirlerini, öwüt-nesihatlaryny berdi. Birnäçe tekliplerini, garaýyşlaryny beýan etdi. Şunuň bilen baglylykda, «Türkmenistanda ýaşlar barada döwlet syýasatynyň 2031-

nji ýyla çenli Döwlet maksatnamasynyň» kabul edilmeginiň ýaşlar syýasatyny durmuşa geçirmekde möhüm ähmiýete eýe boljakdygyna berk ynanýaryn.

Eziz watandaşlar!

Şu ýyl Bilimler we talyp ýaşlar günü mynasybetli paýtagtymyz Aşgabat şäherinde Türkmen döwlet binagärlik-gurluşyk institutynyň, Türkmenabat şäherinde bolsa Seýitnazar Seýdi adyndaky Türkmen döwlet mugallymçylyk institutynyň täze, döwrebap binalar toplumlary dabaraly ýagdaýda ulanmaga berildi. Şeýle hem ýurdumyza döwrebap orta mekdepler we çagalar baglary ýaşlarymyz üçin öz gapylaryny giňden açdy. Häzirki wagtda gurluşygy dowam edýän «Güneşli» çagalar we yetginjekler merkezi bolsa bagtyýar ýaşlarymyzyň ukyp-başarnygyny, zehinini kämilleşdirmekte nusgalyk merkeze öwürüler. Biz geljekde hem ýurdumyza ýene-de köp sanly döwrebap bilim edaralaryny gurmaýy dowam ederis. Munuň özi bilim ulgamynda alyp barýan işlerimiziň barha rowaçlanýandygyny görkezýär.

Hormatly mejlise gatnaşyjylar!

Ylym ulgamynda ylmy barlaglaryň we täze tehnologiýalaryň netijeliligini ýokarlandyrmak boýunça hem degişli işler alnyp barylýar. Döwletimiz innowasion tehnologiýalary ornaşdyrmak işini kämilleşdirmegi üns merkezinde saklaýar. Biz bu ugurda alyp barýan işlerimizi geljekde hem dowam etdireris.

Eziz watandaşlar!

Gahryman Arkadagymyz tarapyndan işlenip taýýarlanan «Saglyk» Döwlet maksatnamasy esasynda ýurdumyza milli saglygy goraýyş we derman senagaty pudagyny ösdürmäge möhüm ähmiýet berilýär. Tazetehnologiýalary ornaşdyrmak, şeýle hem lukmançylyk hyzmatlarynyň elýeterliligini, hilini ýokarlandyrmak arkaly pudagyň işi has-da kämilleşdirilýär. Dünýä meşhur lukmançylyk merkezleri bilen hyzmatdaşlykda hünärmenleri taýýarlamak we olaryň hünär derejesini ýokarlandyrmak boýunça giň gerimli işler durmuşa geçirilýär.

Şu ýyl Saglygy goraýyş we derman senagaty işgärleriniň gününe gabatlap, Aşgabat şäherinde Halkara pediatriýa merkezini, Halkara onkologiýa ylmy-kliniki merkezini, Stomatologiýa merkezini, Ahal welaýatynyň Bäherden etrabynda bolsa «Arçman» şypahanasynyň goşmaça bejeriş merkeziniň binalar toplumyny dabaraly ýagdaýda açyp ulanmaga bereris.

Häzirki wagtda Aşgabat şäheri köpugurly hassahanasynyň, paýtagtymyzyň Büzmeýin etrabynda saglyk öýüniň, Ahal welaýatynyň Tejen şäherinde etrabara köpugurly hassahananyň, Daşoguz şäherinde Enäniň we çaganyň saglygyny goraýyş merkeziniň gurluşygy alnyp barylýar. Biz ýakyn wagtda ýurdumyzyň welaýatlarynda 50 sany oba saglyk öýleriniň we oba saglyk merkezleriniň düýbünü tutarys. Şeýle hem ýurdumyzyň Mary, Balkan we Lebap welaýatlarynda halkara derejeli onkologiýa merkezlerini, Daşoguz welaýatynda Inçesekel hassahanasyny, Mary şäherinde welaýat

köpugurly hassahanasyny, Gyzylobat, Köneürgenç, Kerki, Ýolöten etraplarynda etrabara köpugurly hassahanalary gurmaýy meýilleşdirýäris.

Bu işleriň ählisi keselleriň önüni almak, anyklamak we bejermek boýunça öndebaryjy tejribeleriň millisaglygy goraýyş ulgamyna giňden ornaşdyrylýandygyny görkezýär. Halkymyzyň saglygyny goramak, ýurdumyzyň abadançylygyny gazanmak biziň in uly maksadymyzdyr.

Hormatly adamlar!

Ýurdumyza sagdyn durmuş kadasyny emele getirmek, köpçülikleýin sporty has-da ösdürmek boýunça netijeli işler alnyp barylýar. Sagdyn bedenli nesilleri ýetişdirmäge, ýaşlaryň ahlak we durmuş taýdan ösüşini üpjün etmäge uly ähmiýet berilýär. Geljekde hem türgenlerimiziň halkara derejeli ýaryşlarda döwletimiziň halkara sport abraýyny belende galdyryjakdyklaryna, watansöýüjiligiň, ussatlygynyň ajaýyp nusgasyny görkezjekdiklerine berk ynanýaryn.

Eziz watandaşlar!

Medeniýet ulgamyny ösdürmek boýunça hem giň gerimli işler durmuşa geçirilýär. Häzirki wagtda raýatlarymyzyň medeniýetli dynç almagy üçin amatly şertleri döretmek maksady bilen, Aşgabat şäherinde 4 müň orunlyk köpugurly medeni merkeziň gurluşygy alnyp barylýar. Ýurdumyza dürli medeni çäreler, daşary ýurtlaryň Medeniýet günleri, halkara aýdym-saz we teatr festiwallary, edebi mirasymyza bagyşlanan ylmy maslahatlar, forumlar yzygiderli geçirilýär.

Şu ýyl Medeniýet hepdeligi Balkan welaýatynda geçirildi. Geljek ýyl bolsa Medeniýet hepdeligini Daşoguz welaýatynda geçireris. Birleşen Milletler Guramasynyň bilim, ylym we medeniýet meseleleri boýunça ýöriteleşdirilen düzümi bilen ygtybarly hyzmatdaşlyk alnyp barylýar. Bularyň ählisi medeni diplomatiýamyzy Ýer ýüzüne giňden dabaralandyryp, dünýä halklary bilen dostluk we parahatçylyk köprülerini has-da pugtalandyrmaga ýardam berýär.

Hormatly mejlise gatnaşyjylar!

Türkmenistan dünýä döwletleri we halkara guramalar bilen dostlukly gatnaşyklary alyp barýar. Ählumumy parahatçylyk, howpsuzlyk we durnukly ösüş babatda halkara bileleşigiň tagallalaryna hemmetaraplaýyn goldaw berýär. Munuň özi daşary syýasatymyzyň esasy ugurlarynyň biridir. Şu ýyl Birleşen Milletler Guramasynyň Baş Assambleýasynyň mejlisinde «Halkara parahatçylygy, howpsuzlygy we durnukly ösüş işini goldamakda hem-de berkitmekde bitaraplyk syýasatynyň orny we ähmiýeti» atly Kararnamanyň kabul edilmegi bitaraplyk syýasatymyzyň rowaçlanýandygyny görkezýän taryhy waka öwrüldi. Şeýle hem ýurdumyzyň başlangyjy bilen, «2028-nji ýyl — Halkara hukuk ýyly» atly Kararnamanyň kabul edilmegi ýurdumyzyň halkara derejedäki at-abraýynyň barha ýokarlanýandygyny ýene-de bir gezek görkezdi.

Şu ýylyň oktýabr aýynda «Awaza» milli syýahatçylyk zolagynda döwlet Baştutanlarynyň sammitiniň we

Türkmenistanyň Prezidenti Serdar Berdimuhamedowyň Türkmenistanyň Halk Maslahatynyň mejlisindäki Ç Y K Y Ş Y

(Aşgabat şäheri, 2026-njy ýylyň 23-nji sentýabry)

«Beýleki halkara ähmiýetli çäreleriň geçirilmegi meýilleşdirilýär. Ýurdumyzda Merkezi Aziýa ýurtlarynyň we Azerbaýjan Respublikasynyň döwlet Baştutanlarynyň konsultatiw duşuşygy, şeýle hem Garaşsyz Döwletleriň Arkalaşygynyň döwlet Baştutanlarynyň Geňeşiniň nobatdaky mejlisi geçiriler. Bularyň ählisi ýurdumyzyň ählumumy parahatçylygy üpjün etmek, döwletleriň arasynda ynanyşmagy berkitmek ugrunda edýän taýsyz tagallalarynyň üstünlikli durmuşa geçirilýändiginiň aýdyň beýanyna öwrüler.

Hormatly mejlise gatnaşyjylar!

Bilşiňiz ýaly, Türkmenistanyň Bitarap daşary syýasat ugry ýylsaýyn uly abraýa we hormata eýe bolýar. Bütün dünýäde giň goldaw tapýar. Gahryman Arkadagymyz ýurdumyzyň ýaşlary bilen geçen okuw sapagynda hem Halkara gatnaşyklary institutynda döredilen Bitaraplyk we parahatçylyk kafedrasynyň möhüm ähmiýetine ünsi çekdi. Bu ýerde parahatçylygyň, bitaraplygyň we önüni alyş diplomatiýasynyň Akademiki merkezini döretmek üçin geňeşmeleriň geçiriljekdigini

öne sürdi. Şunuň bilen baglylykda, Birleşen Milletler Guramasy bilen hyzmatdaşlykda Parahatçylyk we bitaraplyk uniwersitetiniň döredilmegi bu ugurda ylmy-barlag we bilim işlerini amala aşyrmakda möhüm ädim bolar.

Hormatly adamlar!

Bitaraplyk türkmen halkynyň beýik gymmatlygydyr. Türkmenistanyň öz Bitaraplygy bilen halkara we sebit ýagdaýlarynyň birnäçesini parahatçylykly ýol bilen çözmäge uly goşant goşandygyny bellemek isleýärim. Şunuň bilen baglylykda, Türkmenistanyň Halk Maslahatynyň şu mejlisinde «Halkara hukugy we Türkmenistanyň Bitaraplygy» milli Konsepsiýasyny kabul etmek baradaky başlangyjy öňe sürýärim. Bu resminamanyň Bitaraplyk hukuk ýagdaýyna eýe bolan döwlet hökmünde Türkmenistanyň halkara giňişlikdäki ornuny mundan beýläkde berkitmäge ýardam etjekdigine berk ynanyýarym.

Hormatly adamlar!

Berkarar döwletiň täze eýýamynyň Galkynyşy döwründe ýurdumyzyň Mejlisiniň işi hem giňden ösdürilýär.

Milli kanunçylygymyz halkara hukugyň kadalaryna laýyklykda yzygiderli kämilleşdirilýär. Garaşsyz ýurdumyzyň Mejlisi raýatlaryň kanuny bähbitlerini goramak, ykdysadyýetimiziň pudaklaryny ösdürmek bilen bagly netijeli işleri alyp barýar. Şunuň bilen baglylykda, ýurdumyzy durmuş-ykdysady taýdan ösdürmek hem-de halkymyzyň ýaşaýyş-durmuş derejesini has-da ýokarlandyrmak boýunça alnyp barylýan giň möçberli işleriň hukuk esaslaryny pugtalandyrmak zerurdyr. Şeýle hem täze kanunçylyk namalaryny kabul etmegi we kanunlary yzygiderli kämilleşdirip durmagy döwrüň möhüm wezipeleriniň biri diýip hasap edýärim.

Hormatly mejlise gatnaşyjylar!

Häzirki wagtda ýurdumyzda gazanylýan üstünlikler biziň her birimizde hakyky watançylyk duýgusyny, milli buýsanjy döredýär. Garaşsyz, hemişelik Bitarap Türkmenistan Watanymyzyň abraýyny belende galdyrmak, Watanymyzy, halkymyzy söýmek hem-de guwanmak biziň her birimiziň borjumydyr. Şoňa görä-de, Garaşsyzlygymyz we hemişelik Bitaraplygymyz, bagtyýar we abadan

durmuşymyz üçin örän tutanýerlilik bilen zähmet çekmelidiris. Öňde goýlan täze wezipeleri hem-de belent maksatlary agzybirlikde amala aşyrmalydyrys.

Eziz watandaşlar!

Sanlyja günden Türkmenistanyň Garaşsyzlyk günü giňden dabaraly ýagdaýda bellenip geçiler. Şunuň bilen baglylykda, Halk Maslahatynyň mejlisiniň dowamynda mukaddes Garaşsyzlygymyzyň şanly 35 ýyllygyny dabaraly belläp geçmek maksady bilen, degişli Permana gol çekeris. Permana laýyklykda, ýurdumyzda üç günläp, ýagny 27-nji, 28-nji, 29-njy sentýabrda Garaşsyzlyk baýramyny belläp geçeris.

Eziz watandaşlar!

Hormatly adamlar!

Sizi we mähriban halkymyzy eziz Watanymyzyň Garaşsyzlygynyň 35 ýyllyk baýramy bilen ýene-de bir gezek tüýs ýürekden gutlaýarym. Siziň ähliňize berk jan saglygyny, abadan hem-de bagtyýar durmuşy, Garaşsyz, hemişelik Bitarap Watanymyza rowaçlyklary arzuw edýärim.

Goý, Garaşsyz döwletimiziň dünýädäki at-abraýy mundan beýläk-de belent bolsun!

Ýaşasyn Garaşsyz, hemişelik Bitarap Türkmenistan!

AGZYBIRLIK DARAGTY

Ýurdumyzda her ýylda türkmen halkynyň milli Lideri Gahryman Arkadagymyzyň parasatly baştutanlygynda Türkmenistanyň Halk Maslahatynyň mejlisi üstünlikli geçirilýär. Halk Maslahaty jemgyýeti dolandyrmagyň iň kämil instituty bolup, döwlet, jemgyýetçilik-syýasy gurluşyny kämilleşdirmekde möhüm syýasy gurama bolup çykyş edýär. Merdana ata-babalarymyzyň döwleti dolandyrmakda toplan köpasyrlyk tejribesine daýanmak, milli demokratik ýörelgeleri ösdürmek boýunça taryhy işleri durmuşa geçirmek, döwletlilige, kanunylyga esaslanmak ýaly milli ýörelgelerimiz halkymyzyň arasynda durmuşyň ýazylmadyk kanuny hökmünde asyrlaryň dowamynda nesillerimiziň ruhuna we aňyna siňip geldi. Mähriban halkymyz hemişe, ähli döwürlerde hem ýaşuly nesle aýratyn hormat goýupdyrlar, il-ýurt bähbitli işlerde olaryň baý tejribesine daýanypdyrlar, olar bilen maslahatlaşyp, degişli çözgütleri kabul edipdirler.

Häzirki wagtda hormatly Prezidentimiziň baştutanlygynda ýurdumyzyň beýik ösüşleri eziz halkymyzyň agzybirliğinde, jebisliginde, aksakgally gojalarymyzyň, mährem enelerimiziň öwütlerinde, ýaş nesillere berilýän nesihatlarda öz beýany tapýar. Munuň özi, döwletlilikdir, agzybirlikdir. Mälim bolsy ýaly, her ýylyň 27-nji sentýabrynda halkymyz, agzybirlikde mukaddes Watanymyzyň Garaşsyzlyk baýramyny giňden belläp geçýär. «Garaşsyz, baky Bitarap Türkmenistan — bedew batly at-myraýyň mekany» ýylynda hem halkymyz agzybirlikde mukaddes Garaşsyzlygymyzyň şanly 35 ýyllygyny uly joşgun bilen baýram eder. Ýakynda Garaşsyzlyk baýramyny ýokary derejede geçirmek maksady bilen, «Türkmenistanyň Garaşsyzlygynyň 35 ýyllygyna bagyşlanyp geçirilen dabaraly harby ýörişe gatnaşja» atly ýubileý medalyny döretmek hakynda Türkmenistanyň Kanunynyň kabul edilmegi hem halkymyzda çuňňur buýsanç duýgularyny döretti. Şu ýylyň 23-nji sentýabrynda Halk Maslahatynyň mejlisi geçirildi. Döwlet maslahatynda garalan meseleleriň, kabul edilen Karardyr Permalanlar geljekki rowaçlyklaryň ýolgörkezijisi bolar. Maslahatynyň

dowamynda ýurdumyzyň ykdysady ösüşinden başlap, halkyň abadan ýaşaýşyny üpjün etmek, ýaşlary ählitaraplaýyn höweslendirmek, ýardam goluny uzadany goldamak barasynda döwletli tutumlaryň amal ediljekdigi bellenildi. Hormatly Prezidentimiziň çykyşyndaky: «Häzirki wagtda

diýen jümlesi halkyň ruhy galkynyşy bolup esidildi. Çünki halkynyň abadan durmuşyny ähli zatdan rowa görýän Arkadagly Serdarymyz döwletiň ykdysady ösüşini türkmen raýatlarynyň bagtyýarlygy bilen baglanyşdyrýar.

Şeýle-de Gahryman Arkadagymyz mejlisde eden

ýurdumyzda gazanylýan üstünlikler biziň her birimizde hakyky watançylyk duýgusyny, milli buýsanjy döredýär. Garaşsyz, hemişelik Bitarap Türkmenistan Watanymyzyň abraýyny belende galdyrmak, Watanymyzy, halkymyzy söýmek hem-de guwanmak biziň her birimiziň borjumydyr. Şoňa görä-de, Garaşsyzlygymyz we hemişelik Bitaraplygymyz, bagtyýar we abadan durmuşymyz üçin örän tutanýerlilik bilen zähmet çekmelidiris. Öňde goýlan täze wezipeleri hem-de belent maksatlary agzybirlikde amala aşyrmalydyrys»

çykyşynda Garaşsyzlyk baýramymyzyň uludan toýlanylýan günlerinde geçirilýän Halk Maslahatynyň nobatdaky mejlisinde ýurdumyzyň ösüşinde gazanylan üstünlikleriň, ýetilen sepgitleriň, ýerine ýetirilen işleriň jeminiň jemleniljekdigine, möhüm wezipeleriň ara alnyp maslahatlaşyljakdygyna ünsi çekdi.

Aýjermal AKLYÝEWA,
Türkmen döwlet maliýe institutynyň
Bank işi kafedrasynyň mugallymy.

BANK ULGAMYNYDA SANLY MÜMKINÇILIKLER: emeli aň

«Berkarar döwletiň täze eýýamynyň Galkynyşy: Türkmenistanyň 2022–2052-nji ýyllarda durmuş-ykdysady taýdan ösdürmegiň milli Maksatnamasynda» Türkmenistanyň karz edaralary tarapyndan bank işine sanly ulgamy ornaşdyrmagyň çäklerinde nagt däl hasaplaşyklary hem-de bank kartlarynyň üsti bilen ýurdumyza ilet tarapyndan edilýän tölegleriň ähli görnüşlerini kämilleşdirmek, halkara tejribesine esaslanyp, tölegleriň täze görnüşlerini ornaşdyrmak, raýatlaryň bank kartlaryndan internetiň üsti bilen tölegleri amala aşyrmak mümkinçiliklerini giňeltmek, maliýe amallarynda we ulanyjylary anyklaýan ulgamlarda blokçeýn tehnologiýalaryny ulanmak, bankyň sanly ulgam bilen baglanyşykly ähli ulgamlarynda kiberhowpsuzlyk bilen bagly işleri yzygiderli alyp barmak, karz edaralarynyň monitoring merkezlerini kämilleşdirmek boýunça çäreleri durmuşa geçirmeklik hem-de sanly bank hyzmatlarynyň ornaşdyrylmagyny giňden dowam etdirmeklik meýilleşdirilýär.

Milli Maksatnama laýyklykda ýurduň ykdysadyýetiniň isleg we teklipe esasynda ösen bazar ykdysady gatnaşyklarynyň ýörelgelerine laýyklykda sebitde we dünýäde bäsdeşlige ukyply bolmagyny gazanmaklyk bellenildi. Bu garaşylýan netijelere üstünlikli ýetmek maksady bilen, ösen ylym we tehnikaýyň gazananlaryny durmuşa ornaşdyrmak arkaly robot tehnologiýalary, ösen nano tehnologiýalary, emeli aň bilen dolandyrylýan ulgamlary ösdürmek, ýurdumyzyň maliýe, bank ulgamynyň işine ösen maliýe tehnologiýalaryny ornaşdyrmak arkaly internet torunyň üsti bilen maliýe, ätiýaçlandyryş, salgyt, pensiýa we bank hyzmatlaryny ornaşdyrmak we bu ugurda hyzmatlaryň görnüşlerini giňeltmek ýaly ykdysadyýetiň möhüm ugurlaryna aýratyn ähmiýet berilýär.

Bank işiniň adaty usullaryny düýpgöter özgerdýän we maliýe hyzmatlarynyň hilini ýokarlandyrmak we ýerine ýetirilýän amallaryň netijeliligini artdyrmak üçin täze ünlüleri kesgitläýän «emeli aň» baglanyşdyryjy element hökmünde çykyş edýär. «Emeli aň» banklara uly göwrümlü maglumatlary ýokary derejeli tizlik we takyklyk bilen işlemäge mümkinçilik bermek bilen maliýe seljeriş ulgamyna hem oňyn täsirini ýetirýär. «Emeli aňyň» ulanylmagy üýtgeýän ululyklaryň köplüginde göz önünde tutmak bilen çaklamalaryň takyklygyna we bazar üýtgemelerine uýgunlaşmaga ýardam edýär.

Müşderilere hyzmat etmek ulgamynda hem «emeli aň» banklara şahsylaşdyrylan hyzmatlary hödürlemäge mümkinçilik berýär. Ýörite tehnologiýalar müşderi maglumatlarynyň dürli jähedlerini (tranzaksiýalaryň taryhy, hususyleri tutmalar) seljermäge mümkinçilik döredýärler. Bu bolsa her bir müşderiniň maliýe mümkinçiliklerine we zerurlyklaryna laýyk gelyän şahsy teklipleri hödürlemekde wajypdyr. Şeýle çemeleşme diňe bir hyzmat etmegiň hilini ýokarlandyrmak bilen çäklenmän,

öwrenýär, müşderiniň görkezmen maglumatlary bilen bankyň bildirýän talaplaryny deňeşdirýär, karz potensialyna we reýtinge täsir edýän görkezijileri hasaplap çykaryr, pul serişdeleriň yzyna gaýtarylmazlyk töwekgelçiligine seljerme geçirýär. Emeli aň bu ugurda bank hünärmeniniň iş wagtyny tygşytlamaga ýardam edýär we müşderiniň karza ukyplylygyna baha bermegiň takyklygyny ýokarlandyryr.

— Maliýe görkezijileri çaklama, maglumatlaryň analizi (seljermesi). Emeli aň

müşderilere amatly çözgütleri kabul etmäge, bank hyzmatlaryny peýdalanyjylaryň banklara bolan ynamyny pugtalandyrmaga ýardam berýär. «Emeli aň» ses buýurmalary arkaly hyzmatlary dolandyrmaga mümkinçilik bermek bilen, banklaryň müşderiler bilen özara gatnaşyklaryny kämilleşdirmekde hem möhüm orun tutýar. Bu innowasiýalar müşderilere banka barmazdan ykdysady meseleler boýunça maslahatlary almaga, şahsylaşdyrylan hyzmatlardan amatly şertlerde peýdalanmaga, maliýe amallaryny geçirmäge hyzmat etmegiň düzgün-kadalaryny has hem aňsatlaşdyrýarlar.

Maliýe-karz institutlary emeli aňyň mümkinçiliklerini bank işjeňliginiň dürli ugurlarynda peýdalanýarlar:

— Töwekgelçilikleri çaklamak we dolandyrmak. Emeli aň müşderileri karzlaşdyrmak, ätiýaçlandyrmak, maýa goýumlar we beýleki amallar bilen bagly töwekgelçilikleri çaklamakda işjeň ulanylýar. Munuň aýdyň mysaly hökmünde karz skoringi çykyş edýär. Maglumatlaryň uly göwrüminiň hasabyna emeli aň bankyň karz alyjysy bolup biljek taraplara seljerme geçirip, şahsy karz reýtingini taýýarlaýar. Neýrotorlar bankyň müşderisi bolup biljek tarap barada maglumatlary ýygnaýar, çözgüt kabul edilen pursadynda zerur bolup biljek ölçegleri

uly göwrümlü maglumatlary seljermek bilen hakyky wagt tertibinde tajirçilik banklarynyň içerki proseslerine baha bermekde hem artykmaçlyklara eýedir.

— Bank ulgamynda karz bilen bagly galpyklary ýüze çykarmak we önüni almak. Emeli aň şübhel we adaty bolmadyk shemalary ýüze çykarmagyň hasabyna ýaramaz hadysalary anyklamaga we olaryň önüni almaga ýardam edýär.

— Müşderileri goldamak, ses kömekçileri, çat-botlar. Bu ugurda emeli aňyň mümkinçiliklerini müşderilere hyzmat etmek bilen bagly meseleleri çözmek üçin wirtual kömekçileri (assistentleri) döretmekde peýdalanýarlar. Bu kömekçiler has işjeň bank amallarynda, ýagny, müşderileriň soraglaryna jogap bermek, bank amallaryny geçirmekde kömek etmek, balans we tranzaksiýalar barada maglumatlary bermek ýaly ugurlarda gowy netije görkezýärler.

«Emeli aň» bank ulgamynyň netijeliliginiň ýokarlandyrylmagyna we ulgamyň yzygiderli ösdürilmegine öz täsirini ýetirýär. «Emeli aň» tehnologiýalarynyň bank ulgamyna girizilmegi müşderilere hyzmat etmegiň hiliniň düýpli ýokarlanmagyna, bankyň işewürlük abraýynyň artmagyna ýardam edýär. «Emeli aň» mümkinçilikleri amaly harajatlaryň peselmeginiň hasabyna

çykdaýlary düýpli azaltmaga ýardam berýär. «Emeli aň» ulgamlary az wagtda uly göwrümlü maglumatlary işläp, ýalňyslyklary azaltmaga ukyplydyr. Üznüksiz sanly transformasiýa şertlerinde «emeli aň» mümkinçilikleri bankyň bäsdeşlige ukyplylygyny ýokarlandyrmakda wajyp orny eýeleýär.

Tajirçilik banklaryna gelyän 80%-den gowrak ýüztutmalar emeli aňyň mümkinçiliklerini peýdalanmagyň hasabyna üstünlikli çözülýär. Bu bolsa öz gezeginde adaty gündelik meseleleri çözmekde ýokary netijeliligini görkezýär. Bu amallara hasaplary barlamak, müşderilerde döreýän soraglary jogaplary bermek, parollary çalşmak we beýleki adaty işler degişlidir. Ýüztutmalary işläp taýýarlamak üçin wagty tygşytlanmagy müşderileriň ösen talaplaryny kanagatlandyrmaga şert döredýär. Bu bolsa maliýe-karz edarasynyň işewürlük abraýyny berkitmäge we bank amallaryny ulanyjylaryň sanynyň artmagyna ýardam edýär. Emeli aňyň mümkinçiliklerini öz işinde işjeň peýdalanýan banklar bäsdeşlige ukyply bolup, has elýeter we şahsylaşdyrylan hyzmatlary hödürleýärler. Şeýle çemeleşme bank müşderilerine hyzmat etmegiň hilini has-da ýokarlandyryr we müşderileriň kesgitli bank brendine bolan ygrarlylygyny berkidýär.

«Emeli aň» mümkinçilikleriniň peýdalanmagy howpsuzlyk bilen bagly töwekgelçilikleriň döremegine hem getirip bilýär. Töwekgelçilikleriň derejesiniň peselmeginde esasy meseleleriň biri bolup maglumatlaryň howpsuzlygy çykyş edýär. Şahsy maglumatlaryň ýitirilmegi maliýe ýitgiler bilen bilelikde bankyň abraýyna hem ýaramaz täsir edip bilýär. Kiber hüjümler algoritmleriň takyklygyny peseldip ýalňys netijelere getirip bilýär. Şeýle bozulmalaryň önüni almak maksady bilen yzygiderli auditi we düýpli gözegçiligi geçirmek zerurdyr.

Häzirki döwürde maliýe bazaryna gatnaşýjylaryň 55% öz amallaryna «emeli aň» mümkinçiliklerini üstünlikli girizdiler. Bank ulgamynda «emeli aňyň» ösüşi bar bolan tehnologiýalary gowulandyrmak bilen bilelikde täze ugurlary öwrenmek we innowasion çözgütleri ornaşdyrmaga baglydyr. «Emeli aň» häzirki zaman banklaryň tehnologik düzüminiň wajyp ugry bolmak bilen onuň strategik ösüşinde möhüm orny eýeleýär.

Aknabat MÖWLAMOWA,
Türkmen döwlet maliýe
institutynyň Bank işi kafedrasynyň
uly mugallymy.

BILIM BAŞARNYKLARYNY KEMALA GETIRMEKDE TASLAMA IŞI

Hormatly Prezidentimiziň parasatly baştutanlygynda talyp ýaşlaryň gözüetimini giňeltmekde, bilimlerini çuňlaşdyrmakda, bilim başarnyklaryny kemala getirmekde, hünärmenleri taýýarlamakda ylym-bilim ulgamyna döwrebap usullary ornaşdyrylýar we kämilleşdirilýär. Ýurdumyzda amala aşyrylýan maýa goýum maksatnamalarynyň türkmen ykdysadyýetiniň senagat ulgamyny diwersifikasiýa ýoly bilen okgunly ösdürmäge gönükdirilendigi olaryň esasy aýratynlygy bolup durýar. Giň möçberli taslamalaryň durmuşa geçirilmegi halk hojalygynyň toplumynyň strategiki pudaklarynyň kuwwatynyň artdyrylmagy we bu ugurda gazanylan üstünlikler munuň aýdyň mysalydyr. Ýurdumyzyň gülläp ösmegine, ykdysady kuwwatynyň has-da berkemegine, halkymyzyň ýaşayş-durmuş derejesiniň ýokarlanmagyna gönükdirilen tagallalary, şeýle-de abadançylyk, parahatçylyk, hoşniýetli goňsuçylyk, özara bähbitli halkara hyzmatdaşlyk ýörelgelerine esaslanýan beýik başlangyçlary rowaçlyklara we üstünliklere beslenýär.

Okatmak işinde, talyplaryň geljekki hünär işi üçin umumy bilim başarnyklary kemala getirmegiň synlama, tejribe geçirmek, wezipeleri çözmek, jogaplaryň umumlaşdyrylan meýilnamalary bilen işlemek başarnygy ýaly görnüşleriniň möhüm ähmiýeti bardyr. Talyplaryň ylmy-barlag işlerini geçirmek endiklerini, özlerniň geçiren barlaglarynyň netijelerini seljermek, çözgüdiň rejeli we netijeli usullaryny saýlap almak başarnyklary edinmeklerine ýardam edýär.

Şeýlelikde, talybyň işini dürli tärlər bilen goldamak we höweslendirmek gerek: nazaryýet materiallarynyň üstüni gyzkly maglumatlar, tanyml adamlaryň aýdan sözleri bilen ýetirmek; sapagy beýan etmekde yzygiderlilik ýörelgesini berjaý etmek; oýun pursatlary; ýady, ünsi ösdürmek, zähmet okuwyny guramak boýunça maslahatlar; üstünlik gazanmaga gönükmek we beýlekiler.

Döredijiligi ösdürmek şahsyýetiň ähli taraplaýyn ösmegi bilen baglydyr. Şahsyýetiň döredijiliginiň ösüşi adamda daşky hakyky ýada döredijilikli akyly ýetirmek üçin zerur bolan häsiýetleriň kemala gelmegi bilen baglydyr. Döredijilik ukypalarynyň emele gelmegi pikirlenişiň ykdysady ugurly geljekki hünärmenler üçin zerur bolan çaltlyk, çeýelik, tapawutlyk, takyklyk ýaly häsiýetlerini ösdürmäge ýardam edýär.

Talyba bilimleri şahsy gönükdirmelere geçirmäge kömek etmek, onuň ahlak ýörelgelerini kemala getirmäge ýardam bermek zerurdyr. Her bir şahsyýetiň ekologiýa işine düşünjellik bilen goşulmagy – onuň ekologiýa medeniýetiniň ösendiginiň subutnamasydyr. Ekologiýa medeniýetiniň emele gelmegi bilim alyanlar tarapyndan tebigatda, onuň düzümi bölekleri bilen we olaryň arasynda bar bolan özara baglanyşyklaryň köpdürliligine we çylşyrymlylygyna, bitewiligi we bölünmezligi, tebigy gurşawyň üýtgemegi we hil taýdan täze tebigy toplumlaryň ýüze çykmagy, jemgyýet bilen tebigatyň özara hereketi, tebigatdan rejeli peýdalanmak ýaly esas goýujy bilimleriň öleşdirilmegi bilen baglydyr.

Ekologik başarnygy kemala getirmek durmuş we şahsy taýdan ähmiýetli ekologiýa işini toplumlaýyn ele almagy göz önünde tutýar. Usulyýet nukdaýnazaryndan laýyk gural hökmünde talyplar tarapyndan okuw taslama işini işläp taýýarlamak we durmuşa geçirmek çykyş edýär. Taslamada okatmagyň esasy düzümi bölekleri talyplaryň höwesleri, gyzyklanmalary we özbaşdaklygy bolýar. Ekologiýa okuw taslamalary ekologiýa işi babatda öz ornuňy tapmaga, dürli derslerden

alnan bilimleri iş ýüzünde ulanmaga mümkinçilik berýär.

Taslama okuwynyň tehnologiýasyny peýdalanmagyň maksady ekologiýa babatynda talyplar üçin şahsy hünär manysy bolan meseleleri özbaşdak saýlap almakdan ybaratdyr. Taslama talybyň tehnologiýasynyň didaktiki birligi hakyky durmuşdan alnan, talyplar üçin şahsy we hünär taýdan ähmiýetli bolan ekologiýa meselesidir. Taslamanyň tematikasy öwrenilýän dersleri çuňlaşdyrmak bilen bagly nazaryýet jähtinde okatmak işiniň dersara goşulýşy şertlerinde tejribe üçin derwaýys meselelere hem degişli bolup biler. Taslamalaryň temasyny saýlap almak talyplaryň özlari tarapyndan şeýle hem taslama okuwyny geçýänler bilen bilelikde taslamanyň ýolbaşçysy-mugallym tarapyndan saýlanyp alnyp bilner. Şunda talyplar, özlerni gyzklandyryýan öwreniş, amaly, döredijilik meselelerinden ugur alýarlar. Bu ýerde soňundan toparlaýyn ara alyp maslahatlaşmak üçin «beýnä hüjümi» ulanyp bolar.

Talyplar tarapyndan işlenip taýýarlanan we durmuşa geçirilen taslamalaryň temasy dürli-dürli bolýar: gündelik durmuşda we ýokary okuw mekdebinde serişdeleri tygşytlamak; ýaşayan etrabyň ekologiýa ýagdaýyny öwrenmek; talyplaryň özlerniň hem-de ilyatny ekologiýa medeniýetini emele getirmek meselelerini öwrenmek; ikilenç çig maly toplamak we gaýtadan peýdalanmak; kärhananyň ekologiýa pasporty; mikroklimata syn etmek we beýlekiler.

Taslama işlenip taýýarlananda mazmunynyň ylmylygy (öwreniş) bilen bir hatarda hem işe emosional-gymmatlyk (şahsy), işjeňlik we döredijilik taraplary bolýar.

Taslama işi mugallymdan diňe bir «bilimleri» düşündirmegi däl, eýsem öwrenmäge gyzyklanmalary giňeltmek üçin şertleri döretmek we şonuň esasynda bilimleri iş ýüzünde ulanmagyň barşynda olaryň özbaşdak bilim almak mümkinçiliklerini giňeltmekligi talap edilýär. Bu soraga taslama ýolbaşçylyk etmegiň barşynda mugallymyň wezipeleriniň sanawy jogap berýär:

- maksada ýetmekde talyba goldaw bermek, höweslendirmek we ugrukdyrmak bilen olaryň höwesini ýokarlandyryar;
- hünärmen (dürli ugurlardan bilimleri we başarnyklary bolmaly);
- maslahatçy (serişdeleri elýeter etmekde guramaçy);
- ýolbaşçy (aýratyn hem wagty meýilnamalaşdyrmak meselelerinde);
- «sorag berýän adam» (ýüze çykýan kynçylyklary ýeňip geçmegiň usullaryny ara alyp maslahatlaşmagy gytaklaýyn, ugrukdyryjy soraglar bermek ýoly bilen guraýan adam; ýalňyşlary ýüze çykarýan we umuman gaýdymlaýyn aragatnaşygy saklaýan adam);
- ähli toparlaýyn işi utgaşdyryjy;
- bilermen (ýerine ýetirilen taslamanyň netijelerine takyk seljerme berýär).

Şeýlelikde, taslamalar usulynyň we barlag usulynyň iş ýüzünde durmuşa geçirilmegi mugallymyň ornunyň üýtgemegine

getirýär. Ol taýýar bilimlere eýe bolan adamdan talyplaryň öwrenmek, ylmy-barlag, döredijilikli işini guramaçysyna öwürülýär. Şunda pedagogyň ornunyň başga görnüşe geçmegi ýüze çykýar, ol hyzmatdaş, maslahatçy, işgär, kömekçi bolýar. Topardaky psihologik ýagdaý hem üýtgeýär, sebäbi mugallym özüniň okuw-terbiýeçilik işini we talyplaryň işini olaryň özbaşdak işiniň dürli görnüşlerine ylmy barlag, gözleg, döredijilik häsiýetli işi ileri tutulmagyna gözükdirmeli bolýar.

Taslama işiniň esaslary – bu ulgam özbaşdak durmuşa geçirilip hem, beýleki okuw maksatnamalaryna goşulyp hem bilner. Okuw maglumatlary öwrenilende şu usullar peýdalanýlar: taslamalar; test geçirmek; ýagdaý-orun we işewür oýunlar; çekişmeler; hakyky ýagdaýa syn etmek; treningler we beýlekiler. Taslamalar usulynyň tabşyryklaryny ýerine ýetirmegiň esasy maksady taslama işiniň guramaçylyk pursatlary, okuw taslamasynyň gurluş düzümlerini, okuw taslamasyna bildirilýän talaplar, taslamalaryň klassifikasiýasy we taslama işiniň önümleriniň görnüşleri, taslama bukjasynyň resmileşdirilişi, tanyşdyrmagyň kadalary, ýörelgeleri, tärleri bilen tanyşdyrmak; taslamany tanyşdyrmaga taýýarlamak we talaplara laýyklykda taslamanyň üstünde alnyp barlan işiň netijelerine baha bermek başarnyklary kemala getirmekden ybaratdyr.

Taslama – bir zadyň ýazylyp, çekilip ýa-da bejerilip gutarylmadyk nusgasy, (latynça «projectus») latynçadan terjime edilende – «öňe taşlanan», «öňe çykyp duran», «öňe gönükdirilen» diýmegi aňladýar.

Bu talyplar üçin mesele görnüşinde emele getirilen tabşyryklar, olaryň maksada

gönükdirilen işi, talyplaryň mugallym bilen we talyplaryň öz arasynda hereket etmegiň görnüşü, taslamanyň meselesini çözmegiň olar tarapyndan tapylan usuly hökmünde işiň netijesi hem bolup durýar. Okuw taslamasy – bu ähmiýetli meseläni amaly we nazaryýet taýdan çözmek maksady bilen, talyplar tarapyndan özbaşdak ýerine ýetirilýän gözleg, ylmy-barlag, hasaplama, grafiki işleriň we işiň beýleki görnüşleriniň toplumydyr.

Okuw taslamasynyň gurluş düzümleri şular bolup durýar: taslamanyň meselesi, maksady, wezipeleri, durmuşa geçirmegiň usullary we tärleri, «önüm» netijesi. Taslama işini durmuşa geçirmegiň yzygiderli tapgyrlaýyn usuly şulary öz içine alýar: taýýarlyk, guramaçylyk-taslaýyş, amaly-gözleg, tanyşdyryş, bilermen-seljeriş.

Okatmak işinde multimedia taslamasynyň ulanylmagy talyplaryň öwrenmek babatynda özbaşdaklygyny ösdürmekde düýpli orun tutýar. Multimediyä taslamasynyň üstünde alnyp barylýan iş sapaklar, fakultatiw, gurnaklar we beýleki auditoriýadan daşarky işlerde amala aşyrylyp bilner. Döredijilikli multimediyä taslamasynyň temasy okuw meýilnamasynyň bir ýa-da birnäçe sapaklary, şeýle hem daşky gurşawdaky hakyky wakalar we meseleler bilen bagly bolup biler. Multimediyany peýdalanmak bilen döredijilik taslamalaryny düzmek tejribesi

talyplara peýdalanyjlaryň interfeýsini işläp taýýarlamaga, ses goşmaga we jemlemäge, şekili skanirlemäge, wideo, grafikalary, animasiýany, giperteksti goşmaga mümkinçilik berýär.

Taslama ýerine ýetirilýän mahalynda talyplar özbaşdaklygyny iň ýokary derejesini, döredijiligi görkezýärler. Bu tanyş ýagdaýda täze meseläni görmäge, öleşdirilen bilimleri ulanmagyň täze usullaryny tapmaga mümkinçilik berýär. Bu bolsa usullaryň we akyly ýetiriş tärleriniň zerur bolan ylmy-barlag häsiýetli tabşyryklary ýerine ýetirmegiň barşynda ýüze çykýar. Taslama işini ýerine ýetirmegiň maksady ol ýa-da beýleki meseläni çuň öwrenmek bolup, şonuň netijesinde ýörite ylmy-barlag usullarynyň esasynda talyplar täze önüm döredýärler, multimedia tehnologiýasy bilen tanyşýarlar we ondan peýdalanýarlar, multimedia önümini döredýärler.

Döredijilik – taslama işiniň aýrylmaz tarapydyr, ol bolmasa bu iş mümkin däl. Taslamany başyndan ahryna çenli işjeň döredijiligi, özüni görkezmegi talap edýär. Taslama işinde döredijilik şulary göz önünde tutýar: döredijilik babatda maksatlaryňy amala aşyrmak, öz-özüni kämilleşdirmek ukyby; döredijilikli pikirlenişi ösdürmek; döredijilik gözleglerine isleg, mümkin bolan çözgütlerden birini tapmak; döredijilik başlangyjyny we işjeňligi ýüze çykarmak islegi we ukyby; maksady taslama döretmek bolup durýan özbaşdak döredijilik işine bolan isleg, ukyp we taýýarlyk; toparlaýyn döredijilige bolan ukyp, topardaşlaryň döredijiliginiň ýüze çykmagyna hormat bilen garamak, okuw işiniň beýleki subýektleri bilen peýdaly özara hereket etmek başarnygy.

Döredijilik ýörelgesi talyba öz maksadyňy amala aşyrmak endiklerini edinmäge, özündäki döredijilik ukypalaryny açmaga we ösdürmäge mümkinçilik berýär.

Taslama işi talyplaryň ýaşayşyny guramagyň saglygy goraýan tehnologiýalary ulanmak bilen bilim gurşawynyň ösdürýän mümkinçiliklerini amatly etmegiň, integrirlenmegiň we işjeňleşdirmegiň mehanizmi hökmünde hereket edýär. Şunuň bilen baglylykda, talyplar birnäçe derwaýys ekologiýa meseleleri boýunça ylmy-barlaglary geçirýärler. Mysal üçin, rejeli iýmittenmek we azyk önümleriniň ekologiýa taýdan howpsuzlygy; azyk önümlerini saýlap almaga ekologiýa taýdan sowatly çemeleşmek; kompýuterleriň, telewizorlaryň, ykjam telefonlaryň we ş.m adamyň saglygyna edýän täsiri; ýaşayş hem-de edara jaýlarynyň hapalanmagynyň görnüşleri; durmuşa ulanylýan himiýanyň adamyň saglygyna edýän täsiri we beýlekiler.

Talyplaryň dersi öwrenmegiň barşynda öwrenmek işiniň has ýokary integral derejesine, soňra bolsa daşky gurşawyň ýagdaýyny gowulandyrmak boýunça sosial işjeňlik we amaly hereketler derejesine geçmeklerini üpjün edýär. Maglumaty öwrenmäge akyly ýetiriş babatda gyzyklanmasy şahsyýetde emele gelýän möhüm täze ýagdaý. Ýetilen sepgit bilen çäklenmän diňe öňe gitmelidigini, ösüşiniň we abadançylygynyň belentliklere tarap okgunly hereketiniň ýolunda täze mümkinçilikleri we giňişlikleri açmalydygyny aňladýar. Bu bolsa geljekki hünärmenleriň öleşdiren bilimleriniň amaly işde ýokary hilli ýaşayşyň şerti hökmünde daşky gurşawda howpsuz ýaşayşy guramak üçin jogapkärçiligi öz üstüne almak başarnygyna esaslanýar.

Şirin ORAZMÄMMEDOWA,
Türkmen döwlet maliýe
institutynyň Bank işi kafedrasynyň
uly mugallymy.

Döwrebap ykdysady garaňys

«ÝAŞYL» OBA HOJALYGY – DURNUKLY YKDYSADY ÖSÜŞIŇ BINÝADY

Soňky ýyllarda dünýäde azyk we maliýe durnuksyzlygy bilen birlikde, ekologik meseleleriň hem onlarçasyna garşy dürli çäreler amala aşyrylýar. Dünýäniň bilermenleriniň bellemegine görä, bu ýagdaý dünýä ekoulgamlarynyň 60 göteriminiň ýaramazlaşma hadysalaryna sezewar bolýandygyny, agyz suwy serişdeleriniň çylakaý ýetmezçiliginiň bardygyny, ortaça bir milliard adamyň azyk meselesinde zerurlyk çekýändigini, münlerçe adamlaryň hem dürli kesellerden ejir çekýändigini, ösüp gelýän ýurtlarda hem şeýle meseleleriň agdyklyk edýändigini görkezýär. Hut şu nukdaýnazardan, tutuş dünýäde maliýe durnuksyzlygynyň önüni almakda ilki bilen howanyň üýtgemegine, daşky gurşawyň ýaramazlaşmagyna we işsizlige garşy göreşi çaltlandyrmak bilen birlikde, dünýä ykdysadyýetini täzeden dikeltmäge hem-de ilatynyň iş bilen üpjünçilik derejesini ýokarlandyrmaga gönükdirilen «ýaşyl» ykdysadyýete geçmekligi yglan edildi.

Şunda uzak möhletleýin ykdysady ösüşiň we ýaşayşy hiliniň täze derejesiniň bina edilmegi üçin ulgamlaryň emele getirilmegi, jemgyýetiň ösüşiniň milli ykdysady strategiýasy üçin esas bolan «ýaşyl» ösüşi üpjün etmek we ony tapgyrlylygynda esasy pudaklara ornaşdyrmak, döwrebap çemeleşmeleriň çuňňur nazaryýetiniň işlenip düzülmegi talap edilýär. Döwletleriň milli ykdysadyýetiniň «ýaşyl» ykdysadyýete geçişi durnukly ösüşe tarap ýol hökmünde çykyş etmek bilen, özara baglanyşykly we biri-birini doldurýan üç süýtüniň: daşky gurşawy goramagyň, jemgyýetçilik ösüşiniň we ykdysady ösüşiň pugtalandyrylmagyny göz önünde tutýan köpri hökmünde çykyş edýär.

«Ýaşyl» ykdysadyýetiň esasynda döwrebap, bäsdeşlige ukyply milli oba hojalyk ykdysadyýeti kemala gelýär, tapgyrlylygynda ösüş döwüründe uzak möhletleýin ykdysady ösüşiň we onuň esasynda ýaşayşyň hilini ýokarlandyrmagyň metodologiýasyny işläp düzmek meseleleriniň ykdysady bähbitli taraplary gazanylýar.

Adamzat taryhynyň dowamynda daşky gurşawyň yzygiderli hapalanmagy, ýerasty baýlyklaryň sarpedilip, öweziniň dolunmazlygy, tebigy şertleriň üýtgemegi ösümlik we haýwanat dünýäsiniň köp görnüşleriniň ýitip gitmegine, netije-de ekologik deňagramlylygyň bozulmagyna getirip bilýär. Şonuň üçin toprak we howa şertlerine garamazdan her bir döwletiň «ýaşyl» ykdysadyýeti ornaşdyrmak arkaly ýaşyl ösüşiň, ekologik howpsuzlygynyň gazanylmagy, ösümlik we haýwanat dünýäsiniň goralmagynyň üpjün edilmegi zerurdyr. Çünki adamzat durmuşynda bolşy ýaly, ekologiýada hem ösümlikden başlap, her bir janly-jandar, hat-da mör-möjek hem öz ýerine ýetirýän wezipesi bilen daşky gurşawa

täsirini ýetirýär. Munuň özi ekologik zynjyryň bir şahasynyň üzülmeginiň beýleki şahalaryna täsiriniň bardygyny görkezýär.

Dünýäde «ýaşyl» ykdysadyýetiň kemala gelmegi dünýä döwletleriniň maliýe serişdelerini peýdalanmagyň netijeli ýollarynyň döremegine, täze ekologiýa ugurly pudaklaryň ýüze çykmagyna hem-de bu ugurdan ýörite hünärmenleriň ýetişdirilmegine, pudaklara «ýaşyl tehnologiýalary» ornaşdyrmak arkaly ýüze çykyş biljek dürli meseleleriň oňyn çözgüdiniň tapylmagyna ýardam berer. Bu üýtgeşmeler ykdysady, jemgyýetçilik we ekologik ösüşiň sazlaşykly utgaşmagyny üpjün eder hem-de ählumumy ykdysadyýetiň ösüşini tizleşdirer.

Ekologik howpsuzlygy we tebigy serişdeleri rejeli peýdalanmagy üpjün etmegiň strategik maksatlarynyň hatarynda daşky gurşawy aýatly saklamak, onuň goraglylygyny üpjün etmek, ösýän ykdysady işjeňligiň we ählumumy üýtgeýän howa şertlerinde hojalyk işleriniň ekologik netijelerini aradan aýyrmakdan ybaratdyr.

Durnukly ykdysady ösüşiň modelinde ykdysady ösüş mümkinçiliklerini giňeltmek üçin adamyň we tebigatyň arasyndaky gatnaşyklary üýtgetmäge gönükdirilen «ýaşyl» ykdysadyýet konsepsiýasy hem-de tebigy bileleşikleri oba hojalyk çäklerinde önüm öndüriljilere belli bir döwür aralygynda muzdsyz ýa-da muzdly esasyda bermek, netije-de obasenagat toplumynda gazanylýan ösüş arkaly ýurtta ykdysady ösüşiň emele gelmegine gazanmaga esaslanýar.

Ykdysady nukdaýnazardan seredenimizde, «durnukly ösüş» – bu biologiýadan, biologik we ekologik ulgamlaryň durnuklylygyna meňzeşlikde, olara ykdysady taýdan düşündiriş bermek arkaly döreýär. Alymlaryň kesgitlemesine görä, durnukly ösüş – bu önümçilik güýçlerini sazlaşdyrmak, daşky gurşawyň bitewiligini saklamak we tapgyrlylygynda gaýtadan dikeltmek şertinde jemgyýetiň ähli agzalarynyň zerur bolan sarp edişleriniň kepillendirilen kanagatlandyrylmalaryny üpjün etmek, olaryň potensialy we ähli adamlaryň islegleriniň arasynda deňagramlylyk üçin mümkinçilikleri döretmek işidir. Durnukly ösüş – bu geljekki nesilleriň ýüze çyjak mümkinçiliklerine zyýan ýetirmezden, häzirkiki nesliň zerurlyklaryny kanagatlandyryýan ösüşdir.

Durnukly ösüş jemgyýeti – bu jemgyýetiň hil taýdan täze tapgyrydyr. Bu jemgyýet diňe bir öndürilýän önümleriň görümini artdyrmaga däl-de, eýsem adamyň özüne we daşky gurşawa bolan gatnaşygynyň hasaba alynmagy arkaly amala aşyrylýar. Çünki dunukly ykdysady ösüş, ýurtta harytdyr hyzmat üpjünçiliginiň, täze durmuş-ykdysady ösüşiň emele gelmeginiň obýektiw şertidir.

Oba hojalygy – milli ykdysadyýetiň beýleki pudaklaryndan tapawutlylykda, jemgyýetçilik bähbitleriniň we zerurlyklarynyň has köp talap edýän pudagydyr. Eger bu pudak tebigaty, toprak we howa şertlerini goramak çäreleri bilen ugurdaş alnyp barylmaýan bolsa onda ekologik gurşawyň ýaramazlaşmagyna getirýär. Şonuň üçin hem pudagyň «ýaşyl» ykdysadyýetiň binýadyna geçmeginiň wajyplygy esasy mesele hökmünde ýüze çykyar.

Çünki «ýaşyl» ykdysadyýetiň ýörelgelerini peýdalanmagyň ugurlarynyň iň näýbaşysy oba hojalyk önümçiligidir. Ol hojalygy ýöretmegiň alternatiw modeli bolup, onuň netijeliligi daşky gurşawa we tebigy serişdelere düşýän adamyň täsirini azaltmak bilen bir hatarda, oba hojalyk önümçiliginiň netijeliligini ýokarlandyryar.

Oba hojalyk önümçiligini ýöretmegiň beýleki usullaryndan tapawutlylykda, organiki önümçilik serişdeleri tygşytlajy tehnologiýalary peýdalanmaga, toprakda işlemäge we sintetik maddalary pes derejä düşürmäge esaslanýar. Şunda «ýaşyl» oba hojalygynyň peýdalanylmagy tebigy ulgamlarda ekologik deňagramlylygy gowulandyryýan hem-de durnukly we sazlaşykly ekoulgamlaryň döredilmegine ýardam berýän tehnologiýalar peýdalanylýar.

Ýeri gelende bellesek, «ýaşyl» önümçiligi ösdürmegiň şertleri oba hojalyk önümleriniň halkara standartlara gabat gelmegidir. Bu bolsa önümleri degişli görnüşde belgiläp, hakyky, adamzat üçin peýdaly, ýaramly önüm hökmünde satmaga mümkinçilik berýär.

Şeýle-de, «ýaşyl» oba hojalygy sebitde we dünýäde durmuş-ykdysady hem-de tebigy-ekologik deňagramlylygy üpjün etmek arkaly daşky gurşawyň sazlaşykly ösüş konsepsiýasyny amala aşyrmaga, jemgyýeti howpsuz we ýokary hilli azyk önümleri bilen üpjün etmäge mümkinçilik berýär. Bu bolsa ekologiýa taýdan howpsuz önümleriň öndürilmegi, ýurduň ekologik abraýynyň hem-de oba hojalyk pudagynyň içeri we daşky bazarlardaky bäsdeşlige ukyplylygynyň ýokarlandyrylmagyna getirýär.

Oba hojalygyny «ýaşyl» ykdysadyýetiň binýadyna netijeli geçirmegi üpjün etmek üçin öndebaryjy daşary ýurt tejribesini peýdalanmak maksadalaýykdyr. Sebäbi halkara statistiki guramalaryň maglumatlaryna görä, soňky onýyllygyň dowamynda sertifikatlaşdyrylan azyk önümleriniň umumy dünýä satylyşy iki esse derejesinde artdy. Çünki oba hojalyk önümleri milli we dünýä bazarlarynyň çalt ösmegine badalga berýär.

Ykdysady nukdaýnazardan seredilende, oba hojalygyny ösdürmek üçin şeýle önümleri öndürmek bilen meşgullanýan kärhanalara önümçiligini giňeltmek, haryt bolçulygyny

döretmek üçin döwlet tarapyndan maliýe goldawynyň, ýagny dotasiýa we subsidiýa serişdeleriniň berilmegi hem zerur bolup durýar. Döwlet tarapyndan goýberilýän serişdeler oba hojalyk önümçiliginde önümleriň hakyky özüne düşýän gymmatyna göni-den-göni täsir edip, olaryň bazarda sarp ediljilere elýeterliligini üpjün edýär. «Ýaşyl» ykdysadyýeti ösdürmekde oba hojalygy pudagynda bu goldawyň derejesi ösen döwletlere hem mahsus häsiýetdir.

Mahlasý ösen ýurtlaryň hem býujet serişdeleriniň esasy bölegini oba hojalyk önümleriniň bahalary düzýär. Şunda bahalara berk döwlet gözegçiliginiň amala aşyrylmagy, pes göterim derejeli uzak möhletleýin karz serişdeleriniň berilmegi, maliýe taýdan goldamak maksatly döwlet subsidiýalarynyň oba hojalyk önüm öndürijileriniň girdejileriniň, hat-da, 30%-den 80%-e çenli düzýändigini tejribe görkezýär.

Ösen ýurtlarda «ýaşyl» oba hojalyk önümçiligi ýörite niýetlenen ýer meýdanlarynda döwrebap tehnikalary we tehnologiýalary peýdalanmak arkaly amala aşyrylýar. Bu bolsa soňky ýyllarda zähmet önümçiliginiň 3-4 essä çenli ýokarlanmagyna getirdi. Şonuň netijesinde, bu önüçilik bilen meşgullanýanlaryň, daňhan hojalyklarynyň, hususy önüm öndürijileriň sany yzygiderli artýar, olar döwletiň dünýä bazarynda oba hojalyk önümleri bilen uly artykmaçlykdan peýdalanmagyny gazanýarlar.

«Ýaşyl» oba hojalygyny ösdürmegiň strategik maksatnamasynyň esasy ugurlary hökmünde oba hojalygynyň bäsdeşlige ukyplylygyny güýçlendirmek, oba ýerlerinde daşky gurşawy goramak, ýaşayşyň hilini gowulandyrmak we oba hojalygyna degişli bolmadyk beýleki kiçi we orta önümçilikleri ösdürmek görkezilýär.

«Ýaşyl» ykdysadyýetde «ýaşyl» oba hojalygynyň ornaşdyrylmagy ýurtta ekologik howpsuzlygy üpjün etmegiň baş ugry bolup durýar. Bu maksada ýetmek üçin syýasy, ykdysady, tehnologik we ekologik çäreleriň bitin toplumy göz önünde tutulmalydyr. Iň wajyp ugurlaryň biri-de, adam zähmetini azaltmakdyr, bu bolsa bir wagtda ösümlik we haýwanat dünýäsinde ýüze çykyan käbir meseleleriň bölkleýin çözülmegine mümkinçilik berýär.

Mahlasý durnukly ykdysady ösüş modeliniň ykdysady ösüş mümkinçiliklerini artdyrmakda, adamyň we tebigatyň arasyndaky gatnaşyklary berkitmekde «ýaşyl» ykdysadyýetiň «ýaşyl» oba hojalyk pudagynyň giňeldilmegi bilen ýurtta hem-de dünýäde durnukly ykdysady ösüşiň gazanylmagy şertlendirilýär.

Dünýä DURDYÝEWA,
Türkmen döwlet maliýe
institutynyň Bank işi
kafedrasynyň mugallymy.

Ýörite sahypamyz

ATAMYŇ DURMUŞ HAKDA AÝTMADYK ZATLARY

9. «IL-GÜN NÄME DIÝERKÄ?!»

Adamlaryň ýüreklerini gözden geçirip, barlap görseň, garaşylmadyk täsinlikler bilen gurşalarsyň. «Adam öz ýüreginde şunça zady nädip göterip bilýärkä?» diýen sowaly berersiň. «Beýle-de pikir edip bolýan ekeni» — diýip, has-da geňirgenersiň. Daş-töweregiňi gurşan adamlar hem hil-hildir. Daşyndan dost ýaly görüňänler bardyr, asla seni indemeýänler bardyr. Emma dost ýaly görüňän käbirleriniň ýüregi bahyllyga eýlenendir. Saňa biperwaydyr öýdýän käbir adamlaryň bolsa saňa akýürekden üstünlik arzuw edip oturandyrlar. Adamyň ýamany — özgeleriň büdremeginden ýüregine teselli tapýan, kimdir biri ýykylsa begenýän, maksadyna gönügen adamyň orta ýolda eglenmegine heşelle kakýan adamdyr. Gynansagam, şeýle adamlar käteler alnymyzda ýa-da ýanymyzda peýda bolýar. Ýeri onsoň, sen öz geljegiňi, arzuw-maksadyňy şeýle adamlaryň pikiri, berjek bahasy, çykarjak netijesi esasynda gurnamak isleýärmiň? Ýagşy bolsun, ýaramaz bolsun, şol pikirler esasynda bir netije çykaryp, şondan soňra belli karara gelmekçimiň? Bu hemişe dogry çözgüdiň üstünden eltmez.

Elbetde, özgeleriň pikiriňi diňlemeli. Köpçüligi inkär etmeli diýen zat ýok. Olaryň aýdýan sözünden, edýän hereketinden niýetlerini duýmagy öwreniň. Özüňe diýilýän zatlary diňle, nesihatlar, tankytlar, ýüzlenmeler hakda oýlan. Olar hakda ymykly pikirlen, akyly elegenden geçir. Mundan soňra bir işi ymykly ýüregiňe düwdüňmi, maksadyňdan dänme, hiç kimsäniň pikiri-garaýşy seni ýoluldan sowmasyn,

yhlasyňy sowatmasyn. Özleri iş etmekden bizar, bikär oturanlar, maksatly yöräp bilmeýän adamlar seniň badyňy bökdemesin.

maksatlaryna berk ýapysyp, öňe hereket etmegi bize köp zatlary öwrettdi. Özümize bähbitli gymmatlyklarymyzy we ýörelgelerimizi berkitmelidigimizi öwrettdi.

Hezreti pygamberimiz käbir adamlaryň özüne «mejnun» diýendiklerine üns beren bolsady, yslamyýet beýle ýaýrap-ýaýylymazdy. Emma onuň öz ýoluna, beýik

Bilmeýän we zatdan bihabar adamlaryň pikirlerine gulak gabartmaly dälidigimizi öwrettdi.

Köpimize mahsus ýagdaýlaryň biri — beýik

maksatlara ýapysanymyzda «özgeler näme diýerkä?» diýen sowal serimizden aýrylanok. Bir ädim ädýäris we töweregimize garanjaklaýars — beriljek baha garaşýars. Ýene yöräbermeli welin, heniz şol ädimleriň bahasyny eşiňmezen, öňe gidibermelidigine akyly yetiremezok. Indiki ädimlerimizi, has dogrusy şeýle ädimlerden düzülýän tutuş geljegimizi özgeleriň pikirine baglap goýýars. Bu käbirimiz üçin bejerip bolmajak, geçip bolmajak päsgelçilik, böwet ýaly bolup görüňär. Şol duýgulardan saplanyp bilsek, has uly işleri wagtynda bitirmäge gaýratymyzam, güýjümüzem azlyk edenok. Şeýle pikirler garşy durdugymyzça, üns bermedigimizçe, biz sonça-da beýik bolarys.

Akyly taýdan özbaşdaklyk we özgeleriň täsirine berilmezlik, işe ilgeziklik — arzuw-maksatlaryňy hasyl etmek üçin iň ähmiýetli zatlaryň biridir. Eger-de seniň ynanyň we pikirleriň, şeýle hem arzuw-umytlaryň berk, aýdyň we mäkäm esaslarda gurnalan bolsa, ol goldaw häsiýetler saňa täsir etmez. Bu ruhy binýat ýüregiňizde şek-şübhe, ikijiňlenme, ünji peýda bolan pursady we özgeleriň tankydyňa uçran wagtyňyzda olaryň garşysyna melhem bolup hyzmat eder.

Stolumyň üstünde şeýle ýazgy dur. Muny durmuş tejribelerinden netije çykaran bir akyldar hut bize niýetläp aýdan ýaly «Ýuwaş-ýuwaşdan ýokary galmagyň esasy ýoly özüňi mümkin bolan ýollar bilen ösdürmekdir. Seni ösüş ýolundan alyp galmaga synanyşýan, böwet bolýan adamlardan zeyýenmezlikdir. Diňe öňe seret!»

16-njy sentýabr — Ozon gatlagyny goramagyň halkara güni

DAŞKY GURŞAW WE OZON GATLAGY

Häzirki wagtda ozon gatlagyny goramak meselesi dünýäde iň möhüm global meseleleriň biri hasaplanylýar.

Ýurdumyzda atmosferany we onuň düzümi bölegi bolan ozon gatlagyny senagat önümçilikleriniň zyýanly zyňyndylaryndan goramaga gönükdirilen «ýaşyl» ykdysadyýet konsepsiyasyny ykdysadyýetiň ähli ugurlaryna ornaşdyrmak, pes uglerodly energetika geçmek babatda giň gerimli taslamalar durmuşa geçirilýär.

Hormatly Prezidentimiz 2023-nji ýylda Dubaý şäherinde geçirilen BMG-niň Howanyň üýtgemegi baradaky Çarçuwaly konwensiyasyna gatnaşýy taraplaryň 28-nji maslahatynda, Bitarap Türkmenistan Ählumumy metan borçnamasyna goşulýandygyny resmi taýdan beýan etdi. Türkmenistanyň Ählumumy metan borçnamasyna goşulmagy häzirki döwrüň möhüm ekologiýa we daşky gurşawy goramak wezipelerini çözmäge jogapkärçilikli çemeleşýändiginiň aýdyň subutnamasydyr. Mälim bolşy ýaly, metan atmosferadaky ähmiýeti boýunça üçünji parnik gazdyr.

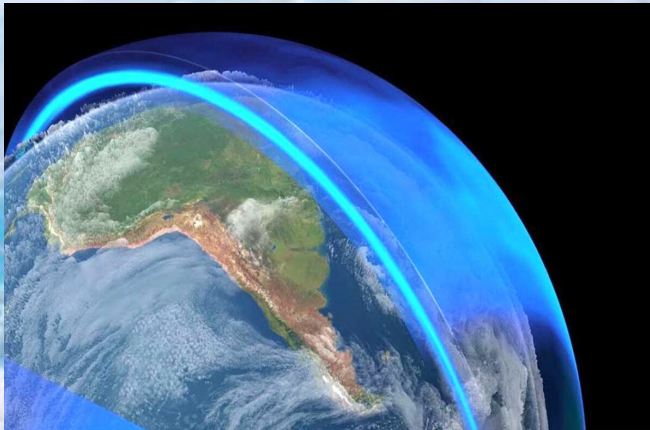
Soňky ýyllarda howanyň üýtgemeginiň esasy sebäpleriniň hatarynda bilermenler metan zyňyndylarynyň hem görnegin orun tutýandygyny subut etdiler. Ol kömürturşy gazyndan soňra, howanyň ählumumy maylamagyň ikinji çeşmesi hasaplanylýar. Metanyň atmosferada artmagy howanyň gyzgynlyk derejesiniň ýokarlanmagyna we parnik täsiriniň güýçlenmegine getirýär. Şunlukda, ýurdumyzda metan zyňyndylarynyň azaldylmagyna aýgtyl göreşi üpjün etmäge gönükdirilen toplumlaýyn çäreler durmuşa geçirilýär. Hususan-da, yangyç-energetika pudagyny ekologiýanyň täze talaplaryna uýgunlaşdyrmak, gaýtadan dikeldilýän energiýa çeşmelerini peýdalanmagyň gerimini giňeltmek, galyndysyz tehnologiýalary senagatyň dürli pudaklarynda ýaýbaňlandyrmak babatda netijeli işler alnyp barylýar. Şeýlelik-de ýurdumyzyň giň möçberli ekologiýa syýasaty netijesinde howanyň arassalygyny üpjün etmäge we ozon gatlagynyň dikelmegine amatly şert döredýär.

Türkmenistan atmosferany zyýanly zyňyndylardan goramak boýunça BMG-niň ekologiýa howpsuzlygy baradaky ylalaşyklary we konwensiyalary

tassyklamak bilen, öz üstüne alan borçnamalary yzygiderli ýerine ýetirýär. Hususan-da, atmosferada parnik gazlarynyň toplanmagyny azaltmaga we howanyň global üýtgemeginiň önüni almaga gönükdirilen Howanyň üýtgemegi boýunça BMG-niň Çarçuwaly konwensiyasy we onuň Kiota teswimamasy, Pariž ylalaşygyny, ozon gatlagyny goramak boýunça Wena konwensiyasyny we ozony dargadyan himiki serişdeleri önümçilikden we dolansykdan aýyrmak maksady bilen işlenip taýýarlanan Monreal teswimamasyny görkezmek bolar.

Atmosferanyň ýokarky gatlagynda Güniň ultramelewşe şöhleleriniň täsiri netijesinde kislorod ozona öwürülýär. Ozon Ýer atmosferasynyň örän az bölegini tutýan hem bolsa, onuň ähmiýeti örän ýokarydyr. Ozonyň uly bölegi atmosferanyň ýokarky gatlagynda, ýer üstünden 15-35 kilometr aralygynda ýerleşýär. Ozon gatlagy adamlaryň saglygyna we ähli janly bedenleriň ýaşayşyna howp salýan şöhleleri sındirmäge ýardam edýär. Ozon özboluşly süzgüç bolup, ol Güniň ultramelewşe we elektromagnit şöhlelerini saklaýar. Şeýle hem, ozon hapalaýjy jisimleri Ýer atmosferasyndan cykarmaga kömek edýär. Ozon gatlagynyň hereketiniň ýaramazlaşmagyna tehnogen täsiriniň orny uludyr. Ozon gatlagynyň ýukalmagyna freonlar, azodyň oksidleri, zyýanly gazlar sebäp bolýar. Howada freonlar 30 kilometr belentlikde gün şöhlesiniň täsiri bilen hlora, flora we ugleroda dargayar. Azodyň, uglerodyň, ftoryň birleşmeleri ozon gatlagynyň dargamasyny has-da çaltlandyrýar. Şeýle täsiriň ýüze çykan giňişliginde ozon gatlagynyň dargamagy bolup geçýär. Hloryň atomy ozonyň 100 müň molekulasyňy ýok etmäge ukyplydyr. Şeýlelikde, ozon gatlagyny goramak häzirki zamanyň örän wajyp meselesidir.

Ýurdumyz 2030-njy ýyldan başlap, orta möhletde bug gazlarynyň zyňyndylaryny düýbünden aradan aýyrmagy we zyňyndylaryň ýylsaýyn ep-esli azaldylmagyny gazanmagy meýilleşdirýär. Howa zyňylyan zyýanly gazlary azaltmak boýunça netijeli çäreler yzygiderli amala aşyrylýar. Hususanda, Balkan welaýatynyň Gyzyrlybat etrabynda kuwwatlylygy 10 megawat bolan köpugurly Gün we ýel elektrik stansiýasy gurulýar, mundan başga-da 2022-nji ýylda Türkmenistanyň Hökümetiniň we Abu-Dabiniň ösüş gaznasynyň arasynda ýurdumyzda ghibrid elektrik stansiýasynyň

gurluşygyny maliýeleşdirmek hakynda karz ylalaşygyna gol çekildi. Has takygy, Türkmenistanyň Energetika ministriginiň «Türkmenenergo» döwlet elektroenergetika korporasiýasy bilen «Abu Dhabi Future Energy Company» kompaniýasynyň arasynda Türkmenistanda umumy gumalan kuwwaty 100 MWt bolan gaýtadan dikeldilýän energiýa çeşmeleri boýunça taslamalary ösdürmek bilen bagly bilelikde işlemek hakynda Ylalaşyk gazanyldy.

Häzirki döwrüň möhüm meselesi bolan ozon gatlagyny goramak we howanyň üýtgemegi bilen baglanyşykly wezipeleri çözmek maksady bilen «Howanyň üýtgemegi barada Türkmenistanyň Milli strategiýasynyň» rejelenen gömüşi tassyklanyldy. Bu strategiýa BMG-niň 2030-njy ýyla çenli döwür üçin Gün tertibinde kesgitlenen Durnukly ösüş maksatlarynyň ekologik ugruny durmuşa geçirmäge, howanyň üýtgemeginiň önüni almaga we onuň netijelerine uýgunlaşmaga hem-de ozon gatlagyny goramaga gönükdirilendir.

Hajybaý ANNAÝEW,
Türkmen döwlet maliýe institutynyň
Bank işi kafedrasynyň mugallymy.

